

Meniň başlyklarym

Category: Kitapcy, Powestler, Söhbetdeşlik, Sözler, Türkmen dili, Ýatlamalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Meniň başlyklarym MENIŇ BAŞLYKLARYM

1976-njy ýylyň başlarynda men “Türkmenistan” neşirýatynyň okuw kitaplary bölüminde taryh we jemgyýeti öwreniş kitaplary boýunça redaktordym. Işden göwnüm suw içmeýärdi. Ýüregedüşgünç birsydyrgynlykdan bizar bolupdym. Biziň bölüm müdirimiz Kyýas Mollaýew öz wezipesini her ýetenden gabanyp, bize azar

ýamanyny berýärdi. Ol mahal-mahal kabinetimize duýdansyz girip: "Oglanlar, gowuja boluň! Gowy bolsaňyz, menem gowdyryn. Ýöne, eşitdim-eşitmedim diýmäň, eger sähelçe gyşaranyňyzy duýsam şo mahal, it kowan ýaly, kowaryn. Siz entejik, Kyýas agaňyzy tanaňzok. Men has uly topalaňlardanam baş alyp çykan adam. Siz dagy nämejik?! Eger döwlet agdarylyşygyny etjek bolsaňyz, şobada külüňizi ýele sowraryn!" diýip, haýbat atyp gidýär. Onuň "döwlet agdarylyşygy" diýänine "Meniň wezipäme geçjek bolsaňyz" diýen manyda düşünmeli. Kyýas Mollaýew öz gol astynda işleýän üç oglanyň hersinden dürli bahanalar tapan bolup, üç sany düşündiriş hatyny alyp, demir sandygyna atypdy. O döwürler üç düşündiriş haty esasynda işgäri işden boşadyp bolýardy. Şo sebäpli Mollaýew käte: "Oglanlar, düşündirişjikleriňiz ýadyňyzdadyrla?" diýip aýy ýylgyrýardy. Bir gezek bolsa maňa: "Senjagaz beýlekilerden az gepleýäň weli, bularyň möyi sen bolaymasaň?" diýip gytak bakdy. Menem pursatdan peýdalanmak isledim.

– Kyýas aga, şu oglanlaň hiç biri hem Siziň ornuňyza dyzanok. Biderek ýere gabanýaňyz.

– He-he-he, senjagaz ýeserje taktika ulanýaň-ow! Meni arkaýynlaşdyryp ýykaýjaksyňyz weli, bolma-az, bolma-az! Ol biziň göwnümize degmek üçin tüýsli- tüýsli ýollar oýlap tapýardy. Biz bu ýagdaýdan halys gerk-gäbe doýduk. Bir ýerlere gaçyp sypmak umydy bilen ýaşap başladyk.

Şeýle ahwaldakak bir gün ol maňa dördünji synpda okadylýan "SSSR taryhy" kitabyny stoluma gaharly goýdy."Birje ýalňyş goýberdigiň gapyny aňyrsyndan ýapmaly bolarsyň. Elbetde, mençe bolmajagyňyzy bilýän. Meniň segsen kilo agramym bar, yetmiş kilosy akyl. Aklym başyma sygman, çogup dur. Senjagazy ilki kowarmykam diýän."

Men beýle ýagdaýlarda dymalydygyny gowy bilýän. Eger bir söz gaýtaraýsaň, uzak günüň gowga bilen geçdi hasap edäý. Kyýas aga ýürek bulap gidensoň, men redaktirlemeli kitabyň gaty daşyny agdaranma mähetdel, gaty daşyň iç yüzünde uly harplar bilen: "Krepostnoýçylyk düzgüni (gulçulygyň bir görnüşi) 1961-nji üylda ýatyryldy" diýen ýazga gözüm düşdi-de oglanlara o ýalňyşy görkezdim. Işanow o kitaby redaktirlemese-de o kitaplary üçin jogapkär adam şoldy. Oglanlaryň biri: "Bu ýalňyşy kegebä duýduralyň. Kyýas Mollaýewi soň bu edarada görmeris." diýdi. Beýleki ýoldaşym: «Adam ýamanlap ýörmäliňde, gowusy, Kyýas Mollanyň özüne aýdalyň. Gorkakdyr. Öz aýbyny

gördügi lal bolar” diydi. Şeyle-de etdim.

Bir gün, Mollaýew adatyna görä, günortan arakesmesinde kabinetiniň içinden kilitläp, ýatmaga hyýallananda gapysyny kakdym.

– Men dynç alýan.

– Bagyşla, Kyýas aga, bir meseläni maslahatlaşaýjakdym.

– Arakesmeligini bilmeýärmiň? Garaşanda janyň çykaýmaz.

– Kyýas aga, Siziň ýalňyşyňyz hakda aýdaýjakdym.

Gapy şobada açyldy. Öňem ýakymly bakmaýan adam, häzir hasam ýakymsyz. Ol uzyn boýly, gara ýüzli, hat-da gözüniň agy hem garamtyl öwüsýär.

– Hany, gir bakaly. Sen kegebeşnikmikäň diýýän.

– Kegebe-de ýaman edara däldir. Olam şu döwletiň bir edarasydyr-da.-Men bilgeşlin Kyýas aganyň garaşýan äheňinde sözledim. Kyýas aga howsalaly halda sözümi bölde.

– Men hiç mahal kegebe ýaman diýen däldirin, diýmernem. Meniň sözümi kesä çekjek bolma. Men beýle hilejiklere aldanjak adam däl. Ýeri, näme, aýdyber!

– Aýak üstünde çözerden çökderräk mesele.

– Otur, tiz aýt!

– Kyýas aga, krepostnoýçylyk düzgüni haçan ýatyryldyka?

– Men saňa ekzamen bermekçi däl.

– Ýöne şu kitapda 1961 diýlip ýazylypdyr. Eger kegebe muny biläýse, Sizden ekzamen alaymasa.

– Ýatyp-ýatyp, ahyry bir zat tapdyňyz dämi?!

Indi ar aljak bolup dyzarsyňyz-la.

– Kyýas aga ar almakçy däl, ýöne özümüzizi gorajak bolarys.

Kyýas aga elimdäki kitaby silterläp aldy-da sahypalary dörüşdirip başlady. Men gödek ýalňyşly ýazgyny görkezdim weli, ol şobada süllerdi-de özüni kürsä goýberdi.

– Hany, inim, nätsekkäk?-Kyýas aga ýalbaryp başlady. Men özümi ekabyr tutmaga dyzaýan. Ýumşasam, Kyýas aganyň ýene üstümize herreljegini bilýän.

– Näme etjegiňizi özüňiz biliň. Men-ä o ýalňyşy gizläp bilmen. Sizem ýolbaşçy hökmünde almytyňyzy alarsyňyz.

– Näderkärer?

– Işden-ä şobada aýyrrarlar, birki ýyl gözenek görkezmekleri hem ahmal. Bu syýasy ýalňyş- da.”SSSR kommunizm gurjak diýip gygyrýa weli, olar gulçulygy ýañy ýatyrypdyrlar ahyry.” diýip, duşmanlar tozan turzarlar.

– Sen namart oglan ekeniň.

– Mende näme günä bar?
– Bu ýalňyş dostlaryňa aýdansyň.
– Men ony degişli ýerlere aýtmaga-da borçly.
Bilibem aýtmansyň diýip meni süýrärler.
– Bä-äý, nätsemkäm-äý?! Wah, siziň bir pyssy-pujurlyk etjek bolýanyňyzy bilýädimem-de, gijä galdym-da.-Kyýas aganyň ýüzi öňküdenem garaldy. Ol, gapana dýşen möjek ýaly, özüni çeýnäp başlady: aşaky dodagyna dişini geçiräýjek bolýar.
– Men-ä turajak onda.
– Ýok, turma. Hany, dil tapşaly.
– Men bir kiçijik adam, näme edip bilerin?!
– Sende oýun kä-än. Men bir ýaşuly adam, maňa nebsiňiz agyrsyn. Men ýaman adam bolsam, bu çaka çenli sizi kowardym. Kowmadym-a.
– Kyýas aga, şo demir sandygyňdaky düşündiriş hatlary alaysak nähili görýäň?
Kyýas aga sandygy şakyrdadyp açdy-da hatlary çykaryp, maňa görkezip, jyrrym-jyrrym ýyrtdy.
– Wah, meni maýmyn edip oýnarsyňyz-la. Nädeýin-dä, başga alajym ýok. Sizem gaýrat edäýiň-ho-ow! Şu günden başlap dilimi ýuwdup gezeýin.
– Bize başga zat gerek däl.
Men kitaby alyp öz kabinetimize geldim. Bolan gürrüňi oğlanlara aýdyp gutaryberemde Kyýas aga gapymyzy ýuwaşja açdy-da, ýasama ýylgyryp bakdy.
– Oğlanlar, ynha, gyzgynja somsa getirdim. Çay bilen iýiň-de hezil ediniň.
Biz bir-birege bakdyk. "Kyýas aga nire, bu hödür- kerem nire?!" Hakykatda-da, o ýyllar beýle ýalňyş üçin uly jezalar berlip bilnerdi. Biziň özümüzem näme etjegimizi bilmeýärdik. "Aý, bir alajy bolar-da." Sebäbi biz kegebe diýlen edarany halamaýardyk.
Kyýas aga, dogrudanam, dilini ýuwdan ýaly bolup gezdi. Mahal-mahal günortanlaryna gyzgynja somsa getirmäni unutmady.
O wakalardan ep-esli wagt geçensoň, men "Jemgyýeti öwreniş" kitabyny redaktirläp başladym. Bu kitaby geçen ýyl Kyýas Mollaýewiň hut özi redaktirlän ekeni. Men o kitapda-da has gödek ýalňyş tapdym. O ýalňyşy oğlanlara görkezemde, gaty geň galdylar. Bu ýalňyşlary kimdir biri ýörite edýändir diýip ynanyp başladyk. "Eger biziň redaktirlän kitaplarymyza hem şeýle ýalňyşlary sokup bilseler näme etmeli?" diýip öz

öňümüzde soragy keserdip goýduk. Mollaýewiň redaktirlän kitabyndaky ýalňyşy häzirlilikçe hiç kime aýtmaly däl' diýen karara geldik. Näme üçin? Soňky günler Kyýas agamyz ýene gazaplanyp başlady. Bir gün bolsa: "Siz meni gorkuzyp, gün görjeksiňiz weli, bolma-az. Bir adwokat bilen maslahatlaşsam, seniň günäň yok diýdi. Siziň külüňizi kakysyma bir bakyň!" diýip agzyndan ak köpük saçdy. Başga bir gün bolsa, her sagat saýyn biziň barymyzy- ýogumyzy derňäp başlady. Oglanlaryň biri tualetde uzagrak oturyp geldi weli gygyryp başlady: "Iş wagty şäher gezip, soňam tualetde gizlenen bolma. Meni aldap bilmersiň. Siz hezzet bilmez ekeniňiz. Baryňyzy, it kowan ýaly, kowmasam armanly bolaryn."

Biz oglanlar bilen maslahatlaşyp, bu gezek Kyýas aga gaty daraşmaly diýen netijä geldik. Onsoň bir gün iş wagty tamamlanyberende men Kyýas aganyň kabinetine bardym. Ondan-mundan gürrüň eden boldum. Ol diňläň bolýar hem göz gytagy bilen elimdäki kitaba bakyp goýberýär, bir ýakymsyzlyk syzyp, maňa ýigrençli bakýar. Ahyry, sabry tükenip gaharly äheňde gepläp başlady.

– Hany, mus-mus diýmäňi goý-da Mustapa diý. Näme habar bilen geldiň?

– Kyýas aga oglanlar sizden närazy bolup başladylar. Beren sözüňizi tutaňzok. Ýene depämizde şanik döwüp başladyňyz.

– Ultimatum aýtmaga geldim diýsene.

– Ýlalaşykly işleşsek ýagşy.

– Siz gadyr bilýän adam däl-ä. O eliňdäki kitap näme?

– Aý, yöne alaýdym. Kyýas aga, bize azar bermän işleşip bilmerismi?

– Size taýak görkezip durmasaň, derrew döwlet agdarylyşygyny edäýjek. Hany, gep çagalatma-da kitapda näme bar bolsa görkez!

Men kitabýň şo ýalňyşly yerini açyp, Kyýas aga görkezdim: "SSSR-iň häzirki yaşaýjylarynyň dörtdeň üçi iň zýýanlylar"

Kyýas aga okady-da gara der içinde oturgyja çökdi. Men özünden gidermikä öýdüp gorkdym. Ol başyny aşak salyp, gözünü yumup esli oturdy. Oňa nebsim agyrýar, birdenem onuň gara döwe öwrülip üstümize sürnüp durşy ýadyma düşýär. Ýöne soňunda ýene ýüregimiň yumşayanyny duýýan. Kyýas aga-da, bizem ynjamaz ýaly bir ýol tapasymyz gelýär. Emma Kyýas aganyň ýaramaz häsiýetiniň üýtgemejegini-de bilýän. Ynsanyň betbagtlygy, köplenç, onuň özünde döreyär diýilýänine ynanyan. "Gözleýän zadyňy özünden

gözle" diýen beýik Jelaleddin Rumyny ýatlaýan...

Ahyry, Kyýas aga başyny galdyrdy. Öňem garamtyl öwüsýän göz agy köne gan ýaly garalypdyr.

-Siz ýeňäýdiňiz öýdýän?!

-Bu taýda ýaryşýan ýok.

-Wah, näme barlygyny özüm gowy bilýän-le.

Onsoň meni näme etjek bolýaňyz?

-Bir ýol tapalyň, sizem rahat boluň, bizem rahat bolalyň.

-O ýalňyşy kegebe biläýse, derime saman dykar. Sen, inim, maňa çynyň bilen ýagşylyk etjek bol. Hiç ýerde dil ýarma. Erkek sözüni ber.

-Men erkek sözüni berýän, sizem erkek sözüni beriň! Ýöne kegebe geläge-de sorasa, men Kyýas aga duýdurypdym diýerin.

Kyýas aga gulagyma ýakyn egildi-de pyşyrdady: "Duýmazlarmy?! Bä-äý, duýarlar-a. Olar içiňde näçe gumalak baryny bilýäler-ä." Ol maňa ynanman, ýene ýalbardy, menem ýene sözümde durjagymy aýtdym.

Şo günden soň men Kyýas aganyň bize sesini gataldanyny görmedim. Ýöne öňi-soňy ol bize ynanmaýardy we kegebeden biri gelip, sorag edip başlaýjak ýaly ahwaldady.

Şeýle ýagdaýda işläp ýörkäk, ýolda şahyr Italmaz Nury duşdy.

- Ysluşiý, Oraz, Nury Baýram hökümet jaýynda bir iş bar diýýä. Uzak gün oturmaly bolsa yüregim ýarylar diýdim. Atamyradam razy bolmady. "Hökümet jaýynda işleseň, goşgy ýazmany goýdurarlar" diýýä. Gowusy sen girsene. Içeňok, çekeňok, gelinjiklere kowalaşaňok, tüys hökümede gerek adam. Men yaşulymyz we öňem köp kömekler eden şahyr Nury Baýramlara eňdim. Haýyşy aýdamda, ol başyny çep çignine atyp bakdy.

- Muny kimden eşitdiň, Italmazdanmy?

- Hawa.

- Näme diýsene, men saňa söz bermäýin. O deýýus şäheriň ýarsyna bu habary aýdyp çykandyr. Ýöne göreli, azrak adam eşiden bolsa, giräýmegiňem mümkin.

Aradan esli wagt geçensoň, men ol işden umydymy üzüp, başga yerlerden nesibämi gözläp ýörkäm, Nury Baýram meni kabinetine çagyrdy-da bir telefon nomerini berdi.

-Şuňa jaň et. Nury Baýramowiç salam aýtdy diý. Ýanyna çagyrrar weli, gowuja geýinip barmalydyr. Ýoldaşlaryňdan al-da geýäý. Hökümetdäkiler garyby halaýan däldirler. Nireden diýseler, maryly diýäýmegin. Başga näme sorasalar, oýlanyp jogap bergin. Onsoň dokument doldurytsa, gaty seresaply

ýazmalydyr. Sebäbi o dokumentleriňi kegebe çeynöp-çeynöp barlar. Işe girýäniňi aýalyňam bilmesin.

Men maslahat berlişi ýaly hereket edip başladym. Hökümet jaýynda Täçmuhammet Gurbanow diýen bir kişi meniň bilen sypaýy söhbetdeşlik etdi. Ýüzüne kabinet howasy urup giden bu kişi gaty rahat we öň tanyş ýaly äheňde gepleşdi. Soňra rusça bir ýazgyny uzatdy-da türkmençä terjime etmegimi isledi. Men şobada terjime edip berdim. Gurbanow ýazga göz gezdirdi, soňra bir anketa berdi."Şuny seresap doldur. Düzediş bolmasyn."

Men koridora çykamda bu owadan, örän berk gurlan jaýy, her ýeriň şeýle tämizligini, koridoryň ugrunda bir adamyňam görünmeýänini, aýak degjek ähli ýere haly düşelgiligini geň galyp synladym. Öz işleýän neşirýatymyzyň diwarlarynyň opuşyp, gapylarynyň egrelişip, tagta düşekleriniň oýuk-oýuk hoňkaryp ýatyşyny ýatladym. Şol güne çenli men hökümet diýen sözi gulagymyň deňinden geçirer ýörerdim. O jaýda işleýänleriň iş usuly hakda-ha hiç düşünjäm yokdy. Häzirem meni neneňsi işe almakçy bolýandyklaryny bilmeýärdim. Meniň ýeke-täk umydym-ýaşar ýaly jaý berseler bolýar. O wagtlar men şäher çetinde bir günde gurlan kiçijik, çygly hütdükde yaşaýardym.

Onsoň hökümet jaýyndan geljek hoş habara garaşyp ýaşap başladym. Uzak garaşdym. Öz edaramyzdan başga bir oglanyň hem o jaýa dokument tabşyranyny eşidemde umydym inçeldi. Her niçigem bolsa arzuwlar bilen yaşaýardym. Hökümet jaýynyň belent basgançaklaryndan münüp-düşesim gelýärdi. Esasysy hem o jaýda işlesem jaý berler ähtimallygy bardy. Men bir gün sabyr käsäm dolup, Nury Baýramowyň ýanyna bardym. Ol elinden geleni edenini aýtdy."Elbetde, puljagazyň bolsa, yokarrakda oturana soksaň, iş tiz biter weli, ikimizde o zatjagaz yok-da" Onuň sypaýylyk edip, "ikimiz" diýýänine şobada göz yetirdim. Pul meselesinde men hem kördüm, hem kerdim. Sebäbi aýlykdan aýlyga zordan süýrenip yetýärdim.

Şeýle günler gelip-geçip durka, bir gün meni Gurbanow hökümet jaýyna çagyrdy. Men onuň sesinden bir umyt aldym we örän tiz bardym. Kabinete giremde ol meni gaty içgin synlady. Öňki gezek geýip baran amanat geýimlerimi göresi gelen bolmagy mümkin. Men ýuwula-ýuwula sary giden geýimlidim hem-de owranyp başlan çepeklidim.

-Häzir birki sany başlygyň ýanyna barmaly.

Şowly bolayadyr. Ýör, bakaly.

Täçmuhammet aga meni ikinji gata alyp gitdi. Bir beýik gapydan

girdik. O gapynyň ýüzünde rusça: "Iş dolandyryjy A.Ý.Ýollyýew" diýen ýazgy bardy. Sekretar zenan biz bilen gadyrly salamlaşdy-da içki gapa girip gitdi. Men şonda o kabinetiniň iki gat gapylydygyny gördüm. Az salymdan zenan çykdy-da:"Anna Ýollyýewiç size garaşýar" diýdi.Biz girdik. Uzyn, giň we ýagty kabinetiniň aňry başynda goýlan örän äpet stoluň aňyrsynda gara, uzyn adam biz bilen salamlaşmak üçin dik durdy. Biz salamlaşdyk. Men o ýaşulyynyň ýüzüne dikarynlap bakmaktan utandym.Ýere ýazylan örän nepis türkmen halylaryny synladym. Saglyk-esenlik soraşmadan soň ol gol astyndaky kagyzlaryň birini ele aldy-da okap başlady.

– Hawa, Orazdurdy Gurbanowiç Ýagmyrow, 1947-de doglan.Ýaşrak ekeniň.

Täçmuhammet Gurbanow şobada söz açdy.

– Anna Ýollyýewiç, işläberse alyşar gider.

A. Ýollyýew meni synlap, soňra aşak bakyp az salym oturdy.

– Boýdaş, bi, gelnimiz bilen oňşugyň gowumy?

– Ýagşy.

– Hawa, bi edaranyň nähili derejededigini özüň gowy bilýäň.Gije-gündiz işlemeli-dä.Jaýyň yok ekeni weli, bizi gaty gyssamagyn.Şu mahal jaý bersek, maşgala sanyňa görä bir otagly alarsyň. Ýöne üç-dört çaga bolansoň alsaň, köşk ýaly jaý alarsyň.-Soňra A. Ýollyýew hökümet başlygy B. Ýazgulyýewe jaň edip, ýanyna barmaga rugsat diledi. Hökümet başlygynyň kabulhanasynda ep- esli wagt garaşdyk, ahyry, çagyrdylar. Hökümet başlygy stol başynda oturan ýerinden göwünsiz el uzadyp salamlaşdy. Men hakda ýazguly kagyza göz gezdirdi.

-Bu ýigidem içmäni goýup düzelişer-dä– diýip hökümet başlygy Ýollyýewe bakyp goýberdi.

-Hawa, hawa, düzelmeli.Maşgala bilen bolmaly-diýip Ýollyýew maňa göz gytagyňny aýlap goýberdi. Men gaty oňaysyz halda galdym.Asla, içgi içmesem näme.Hökümet başlygy"Bolýa" diýensoň, biz kabinetden çykdyk.

Men hökümet jaýyna işe alynýanlygym hakdaky haty neşirýatyň direktoryna gowşurdym.Ol haty ünsli okady.

-Bizden gaçýaň-da. O taýlarda tanşyň bar bolsa, bize-de göz-gulak bolgun.Unutmaweri.Abraý al, has uly wezipelerem nesip etsin.

Soňra Kyýas agamyz bilen hoşlaşmaga bardym. Ol ör-gökden geldi. Maňa has hem gorkuly bakdy. "Hä-ä, özüň kegebeşnik ekeniň-ow. Bolmasa o taýlaryk kim alsyn seni?! Sen meni

goldagyn, men saňa hiç ýamanlyk eden däldirin. Maňa beren sözüňi unutmagyn.”

* * *

Men hökümet jaýynda ilkinji iş günümde ilden ir baryp, kürsimde oturdym. Owadan, giňiş stol, kabinetiniň lowurdyly parketi, gyzył agaçdan ýasalan gapynyň peşenesi meniň göwnümi galkyjakladýardy. Az salymdan Täçmuhammet aga geldi. Ondan-mundan gürrüň edip başladyk. Neşirýatdaky tanyşlaryny soraşdyrды. Gepiň gezegi gelende ol maňa gaty gowy maslahatlar berdi. Gowuja geýinmelidigimi, abraýyňa zeper ýetjek ýerlere barmaly däldigimi, gowuja işläp ýörsem, bu işden bereket tapjagymy aýtdy. Bir salymdan bir zenan geldi-de günortan naharynda nämeler iýesimiz gelyänini ýazyp alyp gitdi. Täçmuhammet aga kararlar çap edilen bir kitapça berip, terjimäniň ýollaryny öwrenmegimi isledi.

Kabinete ne gelyän, ne jaň edýän bar. Günortan naharyna gitdik. İşgärleriň, aýratynam, aýallaryň geýnişini görüp, öz eşiklerimden utanyp başladym. Naharhanada heniz görmedik naharlarymyň känligi belli boldy. Örän tagamly we bol guýlandy. Soň eşidip ýörsem, ýörite bir uly hojalyk hökümet naharhanasy, partiýanyň merkezi komitetiniň naharhanasy we işgärleri üçin mal bakýan ekeni. Okyjym meniň aýtjaklarymy bagyşlasyn, SSSR zamanynyň tämiz tualetini hem men ilkinji gezek hökümet jaýynda gördüm. Şu taýda SSSR-iň soňky ýyllarynda eşiden gürrüňimi hem ýatlaýyn: “SSSR bilen beýleki ýurtlaryň arasyndaky tapawut nämede?” diýip sorag berenlerinde, jogap şeýle bolupdyr: dünýäniň ähli pislige SSSR-iň tualetlerinde jemlenipdir. Tualet- milletiň medeniýetini görkeziji zatlaryň biridir diýlip yöne ýere aýdylmaýar ahyry.

Onsoň ýene kabinete geldim. Kitapçany okan bolýan, belet zatlarymlygy üçin, gyzygy ýok. Bir görsem, başym egilip-egilip gidýär. Asyl, irkilýän bolsam nätjek. “Işe gelen günüm uklap otursam, menden işgär bolmaz.” Garşyňa baksam, Täçmuhammet aga-da meýmiräp, gözlerini süzüp otyr. Bolsa-da ukyny yeňmegi başardym. Az wagtdan Täçmuhammet aga gözlerini açdy, turdy- da çay demledi. Biz çay başynda lezzetli gürrüňler etdik.

Şeýdibem günümüz geçdi. Birküç günden Täçmuhammet aga keselledi. Men kabinetde ýeke galdym. Iş yok, gün geçirmek kyn boldy. Baraýyn- geleýin diýsem, bu taýda hiç kimi tanamaýaryn. Bu edaradaky adamlar ulumsyrak, sowugrak, bir- birege ynamsyzrak görünýär. Üstesine-de, işgärleriň yüzde segsenden gowragy başga milletden bolany üçin, tanyşlyk açmak kyn görünýär. Başga millet diýýänim düybünden başga millet.

Ynha, şeýdip hökümet jaýynda işläp başladym. Men işde peýdalanar ýaly, gymmatly sözlük bolan: "Türkmen diliniň sözlügin" öýden getirip, stolумыň bir ýanynda goýdum. Üýtgeşijek bir ruçkamy hem çekmä salyp goýdum. Ertir gelsem, ne kitap bar, ne-de ruçkam. Men hökümet jaýynda ogurlyk bolup biljegine hiç-hiç ynanmadym. Soň-soň eşidip ýörsem, telpegini, paltosyny, gymmat atyryny... ogurladanlar az däl ekeni. Kabinetdäki telefon aparatyny-ha gaty köp ogurlapdyrlar. Haly düşekçäniň ogurlananyny bilýän. Şondan soň mende hökümet jaýy hakda başga düşünje döräp ugrady.

Edara işiniň azlygyndan peýdalanyp, ýazyjylyk işime köp üns berip başladym. Kem- kemden edara işgärleri bilen tanyşdym. Meniň hekaýajyklarymy, powestlerimi okansoň, Täçmuhammet aga meniň aýratyn goldawçym boldy. "Sen uly ýazyjy bolup bilersiň" diýip höwes döretdi. "Bar aladalary bir ýana taşla-da ýaz" diýip maslahat berdi. Bir gün bolsa, edaranyň kiçi mejlis zalyny görkezdi-de: "Şu taýyk gelip ýazsaň, telefonam azar bermez." diýdi. Hökümet jaýynyň gapysyny polis goransoň, daşardan gelýän hem yokdy. Bir gün bolsa, Täçmuhammet aga meni bile alyp gidip, şäher çetindäki haryt bazasyndan on iki sany çäýnek hem kase alyp berdi. O döwürler beýle harytlar gaty gytdy we gaty gymmatdy. Onuň maňa her ädimde berýän maslahatlary hem gaty gymmatlydy. Kerwensaraý ýaly, hökümet jaýyndan gelip-geçip duran işgärleriň arasynda Täçmuhammet aga iň köp işlän işgärleriň biridi.

Men bu goldawy örän gowy ulandym we hiç mahal ýadymdan çykaryp bilmerin. Edara işi yok diýäýmelidi. Şoňa görä, aldygna hekaýa ýazyrdym, dürli kitaplar okaýardym. Men bu edaradaky işgärleriň iň ýaşy diýsemem boljak. Uzak-yzak ýyllar bu taýda işläp, Moskwa bilen köne gatnaşyklaryny pugtalandyryp,

garyndaşlaryny, pikirdeşlerini wajyp wezipelere geçirişip,özlerini örän arkayyn duýyan türkmen däller gaty köpdi. Olaryň arkasynda kommunist ýolbarslar direnişip durdy.Ýeri gelende aýtsam, Kommunistik partiýanyň merkezi komitetinde-de türkmen däller gaty kändi. Ähli ýazgylar rus dilinde alnyp barylýardy. Türkmençä geçirmek işi, ýa gelen ýazgy türkmençe bolsa, ony rusça geçirmek işi bize baglydy. Arz-şikayatlary, köplenç, türkmençe gelyärdi, şolary rusça geçirmek işi hem bize düşýärdi. Şu taýda bir arza bilen bagly bir ýagdaýy aýdasym gelyär.Gazanjygyň döwlet maldarçylyk hojalyklarynyň birinden gelen arzada direktoryň özüniň baş ýüz goýny barlygy, döwlet mallary üçin gelyän iými öz mallaryna berýänligi, galanyny hem satýanlygy aýdylýardy. Bir ay geçip-geçmänkä gaýtadan arza geldi."Siziň barlaga gelen işgäriňiz Pylany Pylanyýew gelşine direktoryň myhmany boldy. Üç gün iýdi-içdi, berlenje parany jübüsine dykdy-da gaýtdy.Şol işgäriňizi ibermäň.Ol öňem biziň direktorymyz bilen gara işlere goşulyp ýör." Ýigrimi gün geçmänkä, üçünji arza geldi. "Siz ikinji gezegem Pylany Pylanyýewi ugratdyňyz.0 barlagçy işi bulaşdyryp gidýär. Bu arzanyň kopyýasyny Kommunistik partiýanyň merkezi komitetine ugratmaga mejbur etdiňiz."

Ýyl geçdikçe hökümediň sarpasy gaçýanyny duýup başladyk.Öňler hökümet jaýyna işe gelenler birküç ýyldan ulurak wezipelere çekilýän bolsa, indi beýle waka gaty seýrekleşdi. Hojalyk bilen bagly işleriň köpüsini kommunistik partiýa öz üstüne alyp başlady. Jogap bermeli bolanda, bitmedik işler üçin hasap bermeli bolanda partiýa gyra çekilýärdi hem-de günäkär hökmünde hökümedi kesekleýärdi. Şoňa görä, öňden bari dowam edýän iki häkimiýetlilik soňky ýyllar hasam güýçlendi. Bu tutuş SSSR-iň çäginde şeýledi we SSSR-iň dargamagynyň müň bir sebäbiniň biridi.

Günüm çaga pişiginiň günü ýalyka, hökümet edarasynyň kärkeşler birleşiginiň ýygnaklarynyň birinde meni işgärleriň sosial-üpjünçilik meselelerine garayan bölüme başlyk bellediler.Bu esasy işiň ýany bilen işlenmelidi. İşgärlere paýlamak üçin gelyän azygy deňje paýlamalydy, işgärler, şol sanda bu edaradan pensiýa çykanlar ýogalsa, olaryň maşgalalaryna her

tüysli ýardam bermelidi. Bu jemgyýetçilik wezipesine saýlanmagym bilen meniň öňküje rahat günlerim ýat boldy. Her gün yüzlerçe jaň gelip başlady. Edarada dul zenan gaty kändi, olaryň ynjuk göwnüni tapaymak aňsat-aňsat iş däldi. Olar her pursatda wezipeden peýdalanmany öwrenen adamlardy. Sähelçe bahana bolsa, başlyklara arz etmäni öwrenipdiler. Olaryň näzini çekmäni öwrenen başlyklaram az däldi. O gowgalar bir ýana, ýogalanlary jaýlamaga kömek bermek hem bir ýana boldy. Bilmedim, nämeden boldy, ýöne şo ýyllar pensiyonerler tiz-tizden ýogaldy. Olaryňam tas ählisi diýen ýaly türkmen däller, diýmek, öňki ýyllaram hökümet jaýynda türkmen däller köp işläpdir. Türkmenler ýogalsa garyndaş, goňşy eýelik edýär. Türkmen däller ýogalsa habar alýan az. Onsoň jaýlamagyň ähli garamaty meniň boýnumdady. Son-soňlar men özümi gölegçi edarada işleýän ýaly duýdym. O ýyllar men döredijilikden sowaşyberdim. Täçmuhammet aga üçinem rahatlyk bozuldy. Onuň nahardan gelip, on-on bäş minut lezzetli irkilmesini dyngysyz telefon jyrnyldylary kesýärdi.

Şol günleriň birinde hökümet başlygy Ýazgulyýew Ýokary Şowetiň mejlisinde doklad etmeli boldy. Onuň dokladlaryny rus dilinde taýýarlaýan Kozłowskiý diýen biri gazetlerden, köne dokladlardan kesilip alnyp, kagyza ýelmenen doklady getirip gitdi. Ol öylän getirdi. Mejlis hem ertir ir sagat onda başlanýardy. Dadymyzy ýetirjek ýerimiz yok. Kyrk-kyrk baş sahypalyk doklady terjime etmekden beter, diňe maşynkada ýazmak üçinem ep-eslije wagt zerurdy. İş dolandyryjynyň orunbasary örän gowy ýol tapdy:” Bu gije ýarysyna çenli işlemeli, daňdan ýene dowam etmeli, terjime edilen sahypalary, maşynkada ýazylmasa-da, dokladça eltip beribermeli.” İş aýdylyşy ýaly edildi. Dokladça suw eltilen ýaly edilip, yany bilen terjime edilen sahypany hökümet başlygynyň gol astyna goýlup gaýdylýardy. Şol başagaýlykda sahypalary tribuna gatnadýan zenan öň okalan bir sahypany ýene alyp gitse nätjek?! Mejlisden soň bir gowga turar öydüp howatyrlandyk, Ýok, imisalalyk. Öň okalan sahypany ýañadan okan hökümet başlygy hem, beýlekiler hem hiç zat duýmadylar ýa-da duýmadyksyran boldylar. Dogrusy, duýmadylar öydýän. Sebäbi,

uky tutduryjy, birsydyrgyn doklad köpleri irkilmäge mejbur eden bolsa gerek. O ýyllar ýygnakda uklamak täzelik däl. Ýene bir gezekde bolsa, hökumediň başlygy deputat hökmünde öz saýlawçylary bilen duşuşmaga gitmeli boldy. Uçaryň uçmagyna üç- dört sagat galanda başlygyň kömekçisi Kozlowskiý kabinetimize girdi.

– Gaty arkaýyn otyrsyňyz-la? Birki sagatdan başlyk uçyar. Saýlawçylar bilen duşuşyar. Derrew doklad taýýarlaň.

Hemişe rahat bolan Täçmuhammet aga bu ahwala gaharlandy.

– Biz awtomat däl. Düýn aýdanyňyzda dünýä ýumrularmydy? Şu mahal yetişmeris ahyry. Başlyk kagyzsyz sözläysin.

-Başlygyň näme etjegini siz kesgitlemeli däl. Meňki duýdurmak. Ýetişmeseňiz özüňizden görüň.- Kozlowskiý gapyny batly ýapyp çykdy gitdi.

Men amatly çykalga tapdym."Ölüşiňe görä gömüsim bar." Köne gazet sahypalaryny dörüşdirdim-de, gerekli ýazgylary seçip, birki abzasy hem ýazdym-da maşinistka berdim. Bir sagat geçmänkä doklad hökümet başlygynyň elindedi.

Hökümet diýen söz bilen halys öwrenişipdirin. Indi o söz mende ýagşy duýgy oýarmaýardy, gaýta, birhili göwnüçökgünlik berýärdi. Üstesine, medeniýet bölümünde işläp giden bir tanşym duşanda aýdan sözleri meni köp oýlara batyrdy: "Oraz, sen gaty ynanjaň adam. Beýle ynanjaňam bolma. Ho-ol Pylany Pylanyýewna diýlen bardyr-a, ana, şoň bilen uly mejlis zalynda iki ýyl duşuşyp gezdim. Halkyň saýladym diýýän deputatlarynyň uly-uly gürleýän mejlis zaly-da. Onsoň bu dünýäniň nähilidigini oýlanyber." Men bu sözlere birbada ynanjagymy- ynanmajagymy bilmedim. Emma soň-soň ynanmaga mejbur boldum.

* * *

Men kärdeşler birleşigindäki jemgyýetçilik wezipämden sypmagyň ýollaryny gözläp başladym. Dürli bahanalar tapdym, bolmady. Ahyry, edaranyň partyýa guramasynyň sekretary, biziň gowy dostlarymyzyň biri, dürslükde, päklikde öňüne adam geçirmejek Orazguly Allayardan haýyş etdim. Indiki saýlawlarda meniň adymy aýyrdypdyr. Men şeýdip ýene öňki rahat günlerime

dolanyp geldim. Döredijilik üçin ýene beýik mümkinçilige eýe boldum. Meniň ornuma saýlanan täze kişi pensionerleri jaýlamany dowam etdirip başlady.

Edara işimiz öňküdenem azalýardy. Sebäbi, Kommunistik partiýanyň merkezi komiteti we onuň yerlerdäki bölümleri hökümet sistemasynyň el- aýagyny güýlöp goýdular-da,aldygna gamçylap: "Ylga" diýip gyssadylar. Şoňa görä, hökumede we yerli häkimiýetlere yüz tutýanlar seýrekledi. Hökümet kararlary,düzgünnamalar az kabul edilip başlandy.

Ýazgulyýew TSSR Ýokary Sowetiniň Prezidiumynyň başlyklygyna geçirilensoň (gazetlerde "saýlanansoň" diýen söz ulanylýardy), hökümet başlygy tiz-tiz çalşyp başlady.Her gelen başlyk hökümet jaýyna öz adamlaryny getirjek bolup dyzaýar. Onsoň işgärleriň bir topary öňden bäre işläp gelyän, uly wezipä dyzamaýan ýa-da dyzasa-da geçip bilmeýän adamlar boldy.Beýle adamlar hernäçe başlyk çalşygy bolsa-da,öz orunlarynda galdylar, edara işiniň agramly bölegi olaryň boýnuna düşýärdi. Her gezekki başlyk çalşygyndaky harasatda olary halas eden, ozaly bilen, olaryň uly tejribesi boldy.

Başga bir hakykatam göze dürtülip durdy: öz milletini gizleýjiler, kim başlyk bolup gelse-de, olar aman galýardylar. Olara dişi geçýän ýokdy. İşgärleriň beýleki bir topary-täze başlygyň gelmegi bilen gelyän, gitmegi bilen kowulýan işgärlerdi. Olaryň özünü alyp barşy, umumy adamkärçilik sypatlary, köplenç, geldi-geçerdi. "Men hökümet jaýynda işleýän. Meniň hukugym beýlekilerden artykdyr" diýip oýlanýanlar, kämahal, ilkinji seresapsyz ädimde gömülgi minanyň üstünden basyp, kül bolýarlar. İşgärleriň biri söwda bazasynda oturanlaryň arkasynda kommunistik partiýanyň mafiýasynyň duranyny güman etmän, bazadaky gyt harytlardan almakçy bolupdyr. Bazanyň işgäri şobada öz mafiya atasyna jaň edipdir.Hökümet jaýynyň işgäri bir sagat içinde işden kowuldy. Bir söwda bazasynda işleýän tanşym maňa ýüregini açyp şeýle diýipdi:"Biz kimi satyn almalydygyny örän ýagşy bilýäris. Satyn alynmaýan adam yok,ýöne berilyän parany az görýän bar."

* * *

Günleriň birinde men edaranyň rus dilindäki ýazgylara seredýän işgäriniň ýanyna iş meselesi bilen barmaly boldum. O zenan tiz hereketli, elmydama şähdaçyk we ýylgyryp ýören, ýaşy elliden agan, özüni Baltika milletlerinden diýip tanadýan bir zenandy. Ol meniň kabinete girenimi görenden, ýerinden turup, maňa ýer görkezdi, emma özi oturmady.

-Orazik! Seni ýazyjy diýdiler. Gynandym. Bu içgysgynç jaýda ýaşajyk başyňa çüýräp gidersiň. Ýnha, biz çüýredik ahyry. Ne oňly är tapdyk, ne joşgunly ýaşadyk. Arada bir dul joram gijara köçä çykyp durupdyr. Görmegeýje bir erkek deňine gelende: "Bagyşlaň, Siz meniň şifonerimi süýşürişmäge kömek edäýiň-dä." diýipdir weli, o adam onuň yzyna düşüp gaýdyberipdir. Onsoň uzak gije şifoner süýşürişipdir. Şondan bäri islän wagty şifoner süýşürüp bilýär. Görýämiň, dünýäde bagtly aýallar bar. Bu taýda, özüň bilýän, erkek tapyp bolar ýaly däl. Men her gije köçä çykyp durýan. Birje erkegem duşanok. Hi, meni zorlajak erkek tapylmazmyka diýibem dileg edýän. Peýdasyz. -O zenan jak-jaklap gülyär-Dogrudanam, bu edarada erkek ýok. Men erkek diýip ýörenlerem, öz aýalynyn ýanyna barjak bolsalar başlykdan rugsat dileýär. Ha-ha-ha. Bir topar ýaranjaň we hapa adamlar. -Soňra ýanymda oturdy-da ýuwaşja sözlöp başlady- Men edebiýatçy bolamsoň, ýazyjynyň ýagdaýyny gowy bilýän. Saňa gaýnap duran durmuş gerek. Sen entek ýaş. Saňa gül ýalyja gelinjikler gerek. Bu taýda bolsa kim bar?! Baryny hem başlyklar gapyp alýar.

-Dogrudanam soňky wagtlar aýallar üçin amatly pursatlar döreyär diýýärler.

-Elbetde. Emma, Gapurow (Türkmenistan kompartiyasynyň merkezi komitetiniň köp ýyllar birinji sekretary bolup, ondan öňem uly wezipelerde islän adam) aýallary ýörite Çaryýewiň (hökümediň başlygy) üstüne küşgürýär. Öz garşydaşlaryny batgada basmak üçin amatly ýol. Çaryýew bolsa, heleýden oňmadyk, ýubkaly görse aslyşyp ýör. Bilýänsiň-le?

– Eşitmändim.

– Görýän weli sen köp zatlardan bihabar ýaly- la. Swetanyň Çaryýewi ele alşyny eşitdiňmi?

– Ýok.

– Diňle. Ýazyja derkar bolar. Umuman, sen ýokarlarda näme bolup geçýänligi hakda gyzykly roman ýazmaly. Näçe diýseň materiýal bar.

-Hany, Swetanyň oýunlary hakda aýdyp bersene!

-Hä-ä, gyzyklymy? Görseň bizem ýazyjylarça gürrüň bilýändiris. Sweta, nahalka, gaty gidýär. Çaryýewe işlemäge wagt berenok. Swetany haçan gözleseň, Çaryýewiň ýanyndadyr. Beýtmeli däl. Erkegi zorlasaň bolmaz. Erkegiň özi dyzar ýaly etmeli. Çaryýew işe gelen günü Sweta kagyzlaryny eline alyp, Çaryýewiň kabinetine giripdir. O haram gaty owadan-da. Muny gören Çaryýew eräp başlapdyr. Sweta oňa gaty ýakyn baryp, Çaryýewiň elini garsa alagada öz göwsüniň üstünde goýupdyr weli, Çaryýew guljagaz ýaly meýmıräp durmuş. Muny Swetanyň özi gürrüň beripdir. Ol örän geplemsek aýal ahyry.

Gürrüňiň şu ýerine ýetende kabinete bir zenan girdi weli, ol şobada gepini üýtgetdi.

– Orazik, seniň işleriňi biraz soňrak okamasak wagt ýok.

– Gaýrat ediň, Bary-ýogy bir sahypa.

– Şeýledir, öz-ä. Hany, göreýin. – Ol kagyzy tiz okap, "Normalno" diýip maňa uzatdy. Men şo günden başlap mafiýa degişli bir roman ýazmagy niýet edindim we material toplap başladym. Şo sebäpli men ýuwaş-ýuwaş Sweta diýlen zenana ýakynlaşmaga başladym. Hakykatda-da, Sweta gaty owadan we özüne çekijidi. Ol hökümet edarasynda gizlin bölümiň müdiri bolup işlese-de, onuň şeýle agzy ýellidigine, ilkinji tanyşlygymda göz ýetirdim. Onuň hökümet başlygy bilen ýakynlyklaryny ýa-da hökümet başlygyny garalamak üçin ulanylýan aýaldygyny tassyklap- inkär edip bilmerin. Ýöne onuň kabinetinde bolan uzak-uzak söhbetlerden iki pursat hakda aýdasym gelýär. Ol bir gürrüňe gyzsa, gaty köp zadyň başyny agyrdýardy. Men bir gezek gürrüňi Çaryýewiň üstünden eltdim weli, Swetanyň ýüzi ýagtyldy, sähel ýylgyryp sözledi.

– Çaryýew jentlmendir. Ol bujagaz erkejikleriňe meňzemez. Sen ýaş bolsaň-da aýdaýyn, ol aýalyň gadryny bilýär. Men bir gezek koridorda bilgeşlin onuň öňüne geçip ýörän boldum. Maňa "Swetajan! Sen gelinleriň patyşasysyň" diýdi. Umuman, ol gowy adam. Eger ondan bir haýyş etmeli bolsa maňa aýdaýgyn.

Men oña yigitleriň biriniň adyny, telefonuny berip, hökümet jaýyna işe yerleşdirmegini haýyş etdim. Birki günden Sweta ol oglan bilen görüşdi we dokumentleri taýýarlap, hökümet başlygyna bermekçi boldy. Şonda ol maňa duşanda: "Orazik, men işi bitirerin, yöne ol oglan maňa sowgat taýýarlaýarmy?" diýdi. "Elbetde, elbetde."

Şondan bir hepde geçip-geçmänkä Sweta edaradan uçdy gitdi. Edarada o hakda hyşy-wyşy köpeldi: "Sweta öz işgäriniň fransuz atyryny ogurlapdyr we tutulypdyr. Şonuň üçin işden kowlupdyr." Hökümet başlygy Çaryýewiň özi hem uzak işlemän, wezipäni tabşyrdy. Onuň tiz gytjekdigini wezipä gelen günü aýdanlaram bolupdy. Adatça, täze başlyk işe başlanda işgärler bilen tanyşýar, kimiň näme iş bilen meşgullygyny öwrenýär. Onsoň bir topar bolup bizem Çaryýewiň kabinetine girdik. İşgärleriň biri Çaryýew bilen elleşende; "Salowmaleýkim" diyäýmezmi?! Çaryýew bu sözi halaman, agzyna öykünip, bir salym diliniň keypini gördi. Biz bolsa Çaryýewi tanap başladyk. Biziň aramyzda hökümet başlygynyň maslahatçysy wezipesini eýeleyen, hakykatda bolsa hepdede bir gezek edarada görnüp gidýän, gözleri zordan ýoluny saýgarýan ýaşuly Juma Köynekow bardy.

– Maňa maslahatçy gerek däl. Meniň aklym ýerinde. Häzir men başlyk, men gol çekýän. Galam meniň elimde.

Oturanlar Çaryýewiň bu seresapsyzlygyna, üşüksizligine gaty geň galdylar, sebäbi Juma Köynekowy respublikanyň iň ýokary ýolbaşçysy

M.Gapurowyň goldaýanlygyny edara işgärleriniň ählisi bilýärkä, hökümet başlygynyň bilmezligi, dogrudanam, geňdi. Köynekow sowukganlylygyny saklap sözledi.

– Siz bu meselede merkezi komitet bilen maslahatlaşsaňyz diýip haýyş edýän.

– Bu meselede merkezi komitetiň geregi ýok.

Maňa maslahatçy gerek däl. Gutardy.

Biz kabulhanadan çykyp barýarkak, özara gürrüňlerde Çaryýewiň öz aýagyna özi palta urýanlygy hakda, beýle hereket edip uzaga gitmejekligi hakda aýdyşdyk. Soňunda, Çaryýew Köynekowy işden aýyrmanka, özi kürsini boşatmaly boldy. Bu hakykat başga bir zady hem ýada salýar: hökmürowan kommunistik partiýanyň

merkezi komiteti etjegini edýär, emma özüni hiç- hiç günäkär saýmaýar. Bir mysal: Merkezi komitetiň birinji sekretary ençeme ýyl birinji bolup oturyp bilýär, ýöne şo döwür içinde birnäçe hökümet başlygy çalyşdy.

Ýolbaşçy mertligini, terbiýeliligini, onuň halka we özüne hormat goýýanlygyny alamatlandyryan zat hökmünde wezipeden öz meýliňe çekilmek (otstawka) däbi sowet sistemasynda ýokdy. Gaýta, kiçijik wezipejiginden aýrylany üçin infarkt bolanlary köp gördük. Şol bir wagtda-da gije-gündiz arak içip, hökümet jaýynda işläp ýörenleri az görmedik.

1985-de Türkmenistan hökümetine Saparmyrat Ataýewiç Nyýazow ýolbaşçylyk edip başlady. O hakda başga bir kitapda giňiş gürrüň bermek niýetim bar.

Hökümet jaýy-özboluşly bir kerwensaraýdy: oňa altyn-kümüş ýükli kerwenem gelýär, o kerweni talajak bolýan, ýüzi perdeli garakçylaram gelýär. Dogrusy, o ikisiniň çaknyşygyny perwaýsyz synlaýjylaram gelýär.

Garaz, mafiýa hakda bir roman däl, on roman ýazmaga-da maglumat yetikdi. Netijede, mafiýa hakda “Duman daganda” diýen romanymy hökümet jaýynda oturyp ýazdym. O roman bir ýylda iki gezek, 57 müň sany çap edildi, şo ýyl hem satylyp gutardy.

Umuman, hökümet jaýynda gybat, hyşy- wysylar, wezipe üýtgemelerine görä hereket etmek gaty güýclidi, zyna işlerem az däl. O taýda otursaň, wezipelileriň kim bilen dostlugyny, duşmanlygyny, kimiň iş bitirip bilýänligini, uly wezipelilere garanda kiçi wezipedäkileriň has köp iş bitirip bilýändigini synlasa bolýardy.

Men hökümet jaýynda on iki ýyl işläp, gaty köp zatlary hakyky görnüşiňde görmegi öwrendim. Wakalara gaty ýakyndan we uzakdan, belentden bakmagy, beyleki wakalar bilen deňeşdirmegi öwrendim. Yalan bilen çynyň arasynyň gaty ýakynlygyna, ýalana köp hormat goýulýanyna göz ýetirdim.

Durmuş-kitaplarda ýazylanyndan müň esse çylşyrymly we çuň diýlenine ynandym. Ýene bir hakykatyň üstüni açdym: biz özümize ynananymyzdan özgäniň ýalanyna ynananmany endik edipdiris. Işiň hakyky ýagdaýy bilen o hakdaky gepiň arasynda dag ýatanyny, her derýanyň aşagyndan başga bir derýanyň akýanyny görmäni

öwrendim. Her bir zada mukaddeslik berip ýörmegiň gabahatlygyna göz yetirdim. Hiç zat görnüşi ýaly däl ekeni. Hökümet jaýynda işleseň, adamlary has gowy tanamaga mümkinçilik köplüginä aýdasyň gelýär. Eger ömrüň ýyllaryny, tejribe berşine görä, ýagny durmuş sapaklaryny öwredişine görä, ika bölmeli bolsa, hökümet jaýynda işläň ýyllarymy bir ýana, galan ýyllary hem bir ýana bölerdim. Ýatlamalar